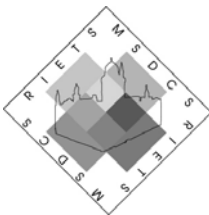

Midreshet Yom Rishon

The Laws of Yom Tov

Rav Baruch Simon

Sunday, May 29, 2005

Midreshet Yom Rishon is a program of the Max Stern
Division of Communal Services of the Rabbi Isaac
Elchanan Theological Seminary, an affiliate of Yeshiva
University

www.MidreshetYomRishon.org

1. **שמות פרק יב פסוק טז**
 וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם:
2. **ויקרא פרק כג פסוק ז**
 ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו:
3. **רמב"ן ויקרא פרק כג פסוק ז**
 אבל פירוש "מלאכת עבודה", כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש, כענין שנאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך (שמות כ ט), ובכל עבודה בשדה (שם א יד), ונעבדתם ונזרעתם (יחזקאל לו ט), וקין היה עובד אדמה (בראשית ד ב), ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה לא מלאכת עבודה. וזה מתבאר בתורה, כי בחג המצות שאמר תחילה (שמות יב טז) כל מלאכה לא יעשה בהם, הוצרך לפרש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ובשאר כל ימים טובים יקצר ויאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו, לאסור כל מלאכה שאינה אוכל נפש ולהודיע שאוכל נפש מותר בהן. ולא יאמר הכתוב לעולם באחד מכל שאר ימים טובים "כל מלאכה" ולא יפרש בהם היתר אוכל נפש, כי "מלאכת עבודה" ילמד על זה. אבל בפרשת כל הבכור (דברים טז ח) בחג המצות אמר, וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה. והטעם, מפני שכבר התיר בו בפירוש אוכל נפש ולא הוצרך לאמר בו "כל מלאכת עבודה", והזכיר "מלאכה" סתם ולא אמר "כל מלאכה" כמו שנאמר בשבת (לעיל פסוק ג) ויום הכפורים (להלן פסוק כח), הכונה לא תעשה מלאכה אשר הזהרתך עליה. וכתב רבי חננאל, כל מלאכת עבודה, מגיד שאינו מתיר אלא במלאכת אוכל נפש כדכתיב בענין הזה במקום אחר, וביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם, ומפני שמזכיר שם "כל מלאכה" הוצרך לפרש אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. פירוש "מלאכת עבודה" מלאכה המשתמרת לעבודת קנין כגון זריעה וקצירה וחפירה וכיוצא בהם, אבל אוכל נפש אינה מלאכת עבודה, זה לשונו: והברייאת שבת"כ (פרשה יב ה - ח) כך היא שנויה בנוסחאות המדוקדקות, כל מלאכה לא תעשו, הרי זה בא ללמד על ימי מועד שהן אסורין במלאכה, יכול יהו אסורין בכל מלאכת עבודה, תלמוד לומר הוא, הוא אסור בכל מלאכת עבודה ואין ימי מועד אסורין בכל מלאכת עבודה דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר מה תלמוד לומר אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש, אם לענין ימים טובים הרי כבר ימים טובים אמורים, א"כ למה נאמר אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש, אלו ימי מועד שהן אסורין בעשיית מלאכה, יכול יהו אסורין בכל מלאכת עבודה, תלמוד לומר הוא וכו'. ופירושה, שר' יוסי הגלילי דורש לא תעשו אלה מועדי ה' (להלן פסוקים לו לז), לומר שהכתוב אוסר עשייה במועדי ה' כולם. יכול שיהו כולן שוין באיסור ויאסרו בכל מלאכת עבודה כראשון ושמיני, ונדרוש כל מלאכת עבודה לא תעשו אלה מועדי ה', שהמקרא נדרש לפניו ולפני פניו, מיעט הכתוב עצרת היא כל מלאכת עבודה לא תעשו, שמיני עצור בכל מלאכת עבודה ואין חולו של מועד אסור כמוהו בכל מלאכת עבודה אלא במלאכה בלבד, שאמר "לא תעשו", ולא הזכירה הכתוב ולא רמז לה כלל ומסרה לחכמים. ולפי גרסת רש"י ג"כ כך היא מתפרשת: והברייאת הזו היא שנויה בגמרא חגיגה (יח א), דקתני כל מלאכת עבודה לא תעשו, לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דברי רבי יוסי הגלילי, רבי עקיבא אומר וכו'. ושם שנו עוד, מה שביעי אסור אף ששי אסור, אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששי עצור בכל מלאכה, תלמוד לומר השביעי, שביעי עצור בכל מלאכה ואין הששי עצור בכל מלאכה אלא לחכמים וכו'. שנו בגמרא "בכל מלאכה", ושנו בת"כ "בכל מלאכת עבודה", שתפסו להם במדרש לשון הכתוב, שאין לומר ביום טוב "בכל מלאכה" אלא "בכל מלאכת עבודה", ושניהם לדבר אחד נתכוננו שיו"ט אסור בכל מלאכת עבודה וחולו של מועד אינו אסור בכל מלאכת עבודה אבל אסור הוא בכל מלאכה שלא נתפרשה בתורה, ומסרה הכתוב לחכמים. ובספרי (ראה קלה) רבי ישמעאל אומר, לפי שלא למדנו שימי מועד אסורין במלאכה, תלמוד לומר ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת (דברים טז ח). מה שביעי עצור אף ששי עצור, אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששי עצור בכל מלאכה, תלמוד לומר השביעי, שביעי עצור בכל מלאכה ואין הששי עצור בכל מלאכה. וגם זו כפי השיטה שאמרנו. הרי הארכנו בעניני הברייתות השנויות בענין הזה להעלות דברי רז"ל עם הפירוש הברור והנכון מה שאמרנו בכתובים האלו: ועם כל זה מצאתי קושיא על דברינו, מברייתא השנויה בספרי (פנחס קמז). כל מלאכת עבודה לא תעשו (במדבר כח יח), מגיד שאסור בעשיית מלאכה, מנין להתיר בו אוכל נפש, נאמר כאן מקרא קדש ונאמר להלן (שמות יב טז) מקרא קדש, מה להלן להתיר בו אוכל נפש אף כאן להתיר בו אוכל נפש. ונראה לי כי "עבודה" אצל רבותינו ז"ל טורח ועמל שאדם עובד בו לאחר, מלשון עבודת עבד (ויקרא כה לט), עבד עבדים יהיה לאחיו (בראשית ט כה), עבדו את כדלעומר (שם יד ד), וכן עבודת עבודה ועבודת משא (במדבר ד מז), עבודת כל טורח שבאהל ועבודת משא בכתף. ואם כן, היה באפשר שמלאכות קלות שאדם עושה להנאת עצמו מותרת ואע"פ שאינה אוכל נפש, ושיהיה אוכל נפש מרובה שהשמש עובד בו לרבו אסור. ועל כן שאל, מנין שההיתר הזה הוא באוכל נפש עד שנתיר כל אוכל נפש אפילו בטורח, ונאסור כל שאר המלאכות שאפילו הקלות שבהם מלאכת עבודה איקרו, תלמוד לומר מקרא קדש לגזירה שוה ששם באה כל מלאכה לאיסור וכל אוכל נפש להתיר. וראיתי במכילתא (בא ט) דתני אך אשר יאכל לכל נפש (שמות יב טז), כל אוכל נפש דוחה י"ט ואין כל עבודה דוחה י"ט. ויהא מקצת אוכל נפש דוחה שבת, והדין נותן, ומה אם במקום שאין כל עבודה דוחה י"ט כל אוכל נפש דוחה י"ט, מקום שמקצת עבודה דוחה שבת אינו דין שיהא מקצת אוכל נפש דוחה את השבת, תלמוד לומר אשר יאכל לכל נפש, מקצת עבודה דוחה את השבת ואין מקצת אוכל נפש דוחה את השבת. ופירוש מקצת עבודה, כגון חובת היום תמידין ומוספין, ואין כל עבודה דוחה י"ט נדרים ונדבות או עולת נדבה. אבל מקצת אוכל נפש לא נתברר לי פירושו, אלא שירמוז למה שאמרנו, שהבא בטורח גדול בדומה לעבודה יהיה בכלל איסור והבא בנקל כמנהגו של אדם לעצמו יהיה מותר. או מקצתו כדי חייו, וכולו תבשילין מרובין לתענוג. והכלל במלאכת עבודה שהוא להתיר אוכל נפש:
4. **תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ז עמוד ב**
 אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד.
5. **תלמוד בבלי מסכת ביצה דף ב עמוד ב**
 אמר ליה אביי: פירות הנושרין טעמא מאי גזרה שמא יעלה ויתלוש
6. **תוספות מסכת ביצה דף ג עמוד א**

פירש רבינו נתנאל מקינו"ן דבירושלמי יש אך אשר יאכל לכל נפש וסמיך ליה ושמתם את המצות אותם מלאכות שמשמור ואילך הם מותרות דהיינו מלישה ואילך אבל שאר מלאכות דמקודם לכן אסורין ועוד דבירושלמי יש מיעוט אחר אך שלא לקצור

7. **תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יב עמוד א**

בית שמאי אומרים: אין מוציאין לא את הקטן, ולא את הלולב, ולא את ספר תורה לרשות הרבים. ובית הלל מתירין.

8. **תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ז עמוד א**

אך אשר יאכל לכל נפש, דבר השוה לכל נפש.

9. **תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יא עמוד ב**

שלשה דברים התירו סופן משום תחלתן, ואלו הן: עור לפני הדורסן, ותריסי חנויות, וחזרת רטיה במקדש.

10. **תלמוד בבלי מסכת ביצה דף כג עמוד ב**

אין צדין דגים מן הביברים ביום טוב, ואין נותנין לפניהם מזונות, אבל צדין חיה ועוף מן הביברין ונותנין לפניהם מזונות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל הביברין שוין. זה הכלל: כל המחוסר צידה - אסור, ושאינו מחוסר צידה - מותר.

11. **רש"י מסכת ביצה דף כג עמוד ב**

אין צדין דגים - אף על גב דשחיטה ואפייה ובשול מאבות מלאכות הן, והותרו לצורך יום טוב - טעמא משום דאי אפשר מערב יום טוב, דשחיטה - חייש למכמר בשרא, פן יתחמם ויסריח, אבל צידה - אפשר לצודו מבעוד יום, ויניחנו במצודתו במים, ולא ימות ולמחר יטלהו. **ביברים** - של דגים, הן בריכות של מים, שקורין ויבי"ר (בריכת דגים), ביברין של חיה קרפיונות מוקפין גדר סביב, וכונסין לתוכן חיות הבר, ויולדות ומגדלות שם. **ואין נותנין** - לפני הדגים מזונות, ואפילו למאן דאמר נפש בהמה במשמע - הני מילי דמזונותן עליך, אבל דגים - אפשר להם בלא מזונות, שהם אוכלים שרשי עשבים וקרקע, וגדול אוכל את הקטן. **אבל צדין חיה ועוף** - המכונסים מאתמול, קא סלקא דעתך השתא, כיון דמוקפים גדר הוה להו כנצודין ועומדין, אבל דגים - נשמטין לחורים ולסדקים, והויא צידה ביום טוב. **ונותנין לפניהם מזונות** - בימי החורף צריכין מזונות, ואף בימי הקיץ, במקום דריסת בני אדם, שאין עשבים עולים בו. **המחוסר צידה** - שצריך לצודו.

12. **תוספות מסכת ביצה דף כג עמוד ב**

אין צדין דגים מן הביברין וכו' - פירש רש"י דאע"ג דאוכל נפש מותר היינו דוקא כגון בשול ואפייה ושחיטה דאי אפשר מערב יום טוב דיותר טוב פת חמה וגם בשול ב"ט ושחיטה שמא יסריח אבל צידה אפשר לצודו מערב י"ט ויניחנו במים במצודתו ולא ימות ולא נהירא כדמפרש בריש מכילתין (דף ג. ו.ש) גבי גזרה שמא יתלוש דאין לחלק באוכל נפש בין אפשר לעשותו מערב יום טוב לאי אפשר אלא דוקא במכשירין יש חלוק לכך נ"ל כפר"ח מקינו"ן שפירש לעיל [דף ג. סד"ה גזרה] משום דדמי לקצירה.

ואין נותנין לפניהם מזונות - פירש רש"י דאין מזונותן עליו דהם אוכלים עשב הנמצא במים וגם פעמים אוכלים עפר וגדולים אוכלים הקטנים ואפילו למאן דשרי מאך אשר יאכל לכל נפש (שמות יב) דמשמע אפילו בהמה מכל מקום דגים לא הואיל ואין מזונותן עליך ותימה דבגמרא פריך ורמינהי ביברין של חיה ועוף אין צדין וכו' ומשני כאן בביבר קטן כאן בביבר גדול והשתא תינה מצידה לצידה תרצת שפיר אלא מזונות מאי תרצת דבתנני' אמרי' ונותנין לפניהם מזונות והתם אמרי' אין נותנין לפניהם מזונות לכך נראה לי דהא תליא בהא אי צידה מותרת מותר נמי ליתן לפניהם מזונות והכי פירושו אין צדין דגים מן הביברין וכו' ואין נותנין לפניהם מזונות גזרה שמא יצודם דהא צידה שלהן אין מותרת ביום טוב והשתא כשמתרין בגמרא מצידה ממזונות נמי ניחא דהא בהא תליא ומכל מקום קשיא דמשמע הכא דהיכא דצידה שלהן אסורה אפילו לזרוק להם מזונות אסור ובפרק מי שהחשיך (שבת דף קנה: ושם) קאמר גבי דברים שאסור ליקח מהן למשדא קמייהו שפיר דמי ויש לומר דהתם מיירי בשבת דחמיר דאוכל נפש אסור ולא שייך למגזר שמא יקח מהן אבל הכא מיירי ביום טוב דאוכל נפש מותר גזרינן דלמא כשיתן להם מזונות שמא יצוד מהם.

13. **רמב"ם הלכות יום טוב פרק א**

הלכה ה - כל מלאכה שאפשר לה ליעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב אסרו חכמים לעשות אותה ביום טוב אף על פי שהיא לצורך אכילה, ולמה אסרו דבר זה גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב ליום טוב ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת יום טוב ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות. **השגת הראב"ד/וימנע משמחת יו"ט ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות.** א"א אין לזה טעם אלא מפני שהוא מכויץ מלאכתו ביו"ט ומרבה הטורח ליום קדש.

הלכה ו - ומזה הטעם עצמו לא אסרו ההוצאה ביום טוב ואע"פ שכל הוצאה היא מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב ולמה לא אסרוהו כדי להרבות בשמחת יום טוב ויוליך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו ולא יהיה כמי שידיו אסורות, אבל שאר מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב הואיל ויש בהן עסק אין עושין אותן ביום טוב. **השגת הראב"ד** ולמה לא אסרוהו כדי להרבות בשמחת יו"ט. א"א לא אמרו זה אלא כנגד משלוח מנות ומשלוח כלים איש לרעהו שהן מותרין ביו"ט וכל אלה אינן צריכין לזה הטעם אלא מפני שהוא כבוד היום יותר מאמש.

14. **שולחן ערוך אורח חיים סימן תצה סעיף א**

כל מלאכה האסורה בשבת אסורה ביום טוב, חוץ ממלאכת אוכל נפש, וחוץ מהוצאה והבערה וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר לעשותה מאתמול. **הגה:** ויש מחמירין אפילו באוכל נפש עצמו כל שאינו מפיג טעם כלל, אם עשאו מערב יום טוב (א"ז ומהרי"ל); מיהו אם לא עשאו מערב יו"ט ויש בו צורך יו"ט, מותר לעשותו ע"י שינוי (סמ"ק ור"ן).

15. **תלמוד בבלי מסכת ביצה דף כא עמוד ב**
 לכם - ולא לכלבים, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר: אפילו נפש בהמה במשמע, אם כן, מה תלמוד לומר לכם - לכם ולא לנכרים.
16. **תלמוד בבלי מסכת ביצה דף כא עמוד ב**
 דאמר רבי יהושע בן לוי: מזמנין את הנכרי בשבת, ואין מזמנין את הנכרי ביום טוב, גזרה שמא ירבה בשבילו.
17. **שולחן ערוך אורח חיים סימן תקיב סעיף א**
 אין מבשלים לצורך כותים ביו"ט, לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו; ודוקא להזמינו, הגה: לביתו, אבל לשלוח לו לביתו ע"י כותי, שרי, (הגהות מיימוני פ"א בשם א"י); אבל עבדו ושפחתו, וכן שליח שנשלח לו, וכן כותי שבא מאליו, מותר להאכילו עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו. הגה: ומותר להרבות בשביל עבדו ושפחתו באותה קדירה שמבשל בה לעצמו, (מרדכי פ"ב דביצה), אבל לשאר כותים, בכל ענין אסור, (א"ח ותוספות). וישראל האופה בתנור של כותי וצריך לתת לו פת אחד, לא ייחד לכותי אחד קודם אפייה, דאז אופה של כותי, אלא יאפה סתם ויתן לו אחד"כ אחד (כל בו).
18. **תלמוד בבלי מסכת ביצה דף לג עמוד א**
 אין מוציאין את האור לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר, ולא מן הרעפים ולא מן המים. ואין מלבנין את הרעפים לצלות בהן.
19. **שולחן ערוך אורח חיים סימן תקיד סעיף ה**
 נר של בטלה, דהיינו שאינו צריך לו, אסור להדליקו; אבל של בית הכנסת לא חשיב של בטלה ומותר להדליקו אפי' ב"ט שני אחר מנחה, ואין בזה משום מכין לחול, שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה. ולתקן הפתילות והעששיות ב"ט אחר מנחה, אם רוצה להדליק בו ביום, מותר; ואם לאו, אסור.
20. **ביאור הלכה סימן תקיד ד"ה * נר של**
 ודע עוד דנר של יא"ר צי"ט אם לא הדליקו בערב יו"ט ידליקנו עכ"פ בחדר שאוכלין בו דמוסיף אורה בחדר ויותר טוב שידליקנו בביהכ"נ ויצא מחשש נר של בטלה ובשעת הדחק אפשר דיש להתיר בכל גווני דהוי כעין נר של מצוה שהוא לכבוד אבותיו כן מתבאר בת' כתב סופר:
21. **תלמוד בבלי מסכת שבת דף נא עמוד ב**
 ואין מרזקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שיזובו מימיו. אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש.
22. **רש"י מסכת שבת דף נא עמוד ב**
 כדי שיזובו מימיו - משום דקא מוליד בשבת, ודמי למלאכה, שבורא המים האלו.
23. **תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלד עמוד א**
 אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי שנא מבישרא אגומרי?
24. **משנה ברורה סימן תקי ס"ק ז**
אם רוצה לאכול בו ביום - לא אתי לאפוקי אם דעתו לאכול למחר דבזה פשיטא דאסור לעשות שום הכנה מיו"ט לחבירו אלא אשמועינן דאפילו אין דעתו לאכול לאלתר כ"א לאחר זמן דבשבת כה"ג חייב חטאת אפילו בורר אוכל מן הפסולת וכ"ש בפסולת מן האוכל קמ"ל דשרי דאין איסור בורר ביו"ט בזה מן התורה כיון שהוא צורך אוכל נפש בו ביום וכאופה ומבשל דמי רק בנפה וכברה אסרו חכמים משום דמחזי כמאן דעביד לצורך מחר דדרך ברירה בכלים הללו לעשות לימים הרבה וכמו שכתבנו לעיל בס"א [מ"א וש"א]:
25. **רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכה יח**
 כיצד הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל (דברים ט"ז) לגר ליתום ולאמנה עם שאר העניים האמללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר (הושע ט') זבחייהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר (מלאכי ב') וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם.
26. **שולחן ערוך אורח חיים סימן תקכט סעיף ב**
 חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים; והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו; וחייב להאכיל לגר, ליתום ולאמנה עם שאר עניים. (דין תענית ב"ט, כמו כשבת, וע"ל סי' רפ"ח).
27. **ביאור הלכה סימן תקכט ד"ה * כיצד משמחן**
כיצד משמחן הקטנים וכו' והנשים וכו' - והאנשים בזמן שבהמ"ק היה קיים היו אוכלין בשר השלמים לשמחה וכדכתיב וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת וגו' ועכשיו שאין בהמ"ק קיים אין יוצאין ידי חובת שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו כיון שאין לנו בשר שלמים ומ"מ מצוה יש גם באכילת בשר כיון שנאמר בו שמחה [כן מתבאר מדברי הב"ח וש"א] והמחבר שלא הזכיר בשר אזיל לשיטתיה בב"י ע"ש ולענין יין סמך על מה שהזכיר בס"א שצריך לקבוע סעודה על היין: